

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԵՎ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԾԵՐԻ (Խ-065-12.10.2021-ՊԻ-011/0) ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Քրեական օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին» և «Քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքների նախագծերով առաջարկվում է՝

1) 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում կատարել փոփոխություն՝ ուժը կորցրած ճանաչելով 137.1-ին հոդվածը.

2) 1998 թվականի հուլիսի 1-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասում կատարել փոփոխություն և հանել «137.1-ին հոդվածի 1-ին մասով» բառերը:

Այդ կապակցությամբ հայտնում ենք հետևյալը.

1. Հայաստանի Հանրապետության 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում (այսուհետ՝ օրենսգիրք) առաջարկվում է ուժը կորցրած ճանաչել 137.1-ին հոդվածը:

Քննարկվող հոդվածն ունի հետևյալ բովանդակությունը՝

«Հոդված 137.1. Ծանր վիրավորանքը

1. Անձին ծանր վիրավորանք հասցնելը՝ հայիռյելը կամ նրա արժանապարտությունն այլ ծայրահեղ անպարկեշտ եղանակով վիրավորելը՝

պարտվում է տուգանքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապարիկից հինգ հարյուրապարիկի չափով:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքը կամ անձի վերաբերյալ ծանր վիրավորանք պարունակող նյութեր տարածելը, որը՝

1) կատարվել է տեղեկարվական կամ հաղորդակցական տեխնոլոգիաներն օգտագործելով կամ հրապարակային այլ եղանակով.

2) կատարվել է անձի հանրային գործունեությամբ պայմանավորված՝

պարժվում է փուզանքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հինգ հարյուրապարիկից հազարապարիկի չափով:

3. Սույն հոդվածի 1-ին կամ 2-րդ մասով նախատեսված սրարքը, որը կատարվել է միևնույն անձի նկատմամբ պարբերաբար՝

պարժվում է փուզանքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապարիկից երեք հազարապարիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երեք ամիս ժամկետով:

Սույն հոդվածում հանրային գործունեություն է համարվում անձի կողմից լրագրողական, հրատարակատեսակի գործունեության, ծառայողական պարտականությունների կատարման, հանրային ծառայության կամ հանրային պաշտոն զբաղեցնելու, հասարակական կամ քաղաքական գործունեության հետ կապված վարքագիծը:»:

Որպես առաջարկվող փոփոխության հիմնավորում՝ նշված է այն, որ օրենսգրքի 137.1-ին հոդվածը լուրջ հակասություններ ունի Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի հետ: Հոդվածում սահմանված կարգավորումները հանցակազմի նկարագրության և պատժաչափերի տեսանկյունից վկայում են այն մասին, որ օրենսդիրը չի հետապնդել Սահմանադրությամբ սահմանված որևէ նպատակ, այլ մտադրված է եղել քրեաիրավական միջոցների և ընթացակարգերի գործադրման սպառնալիքով սահմանափակել ազատ խոսքը, հրատարակային քննադատությունը, հատկապես հանրային և հանրային ծառայության պաշտոն զբաղեցնող անձանց, քաղաքական գործիչների նկատմամբ՝ ոչ իրավաչափ կերպով սահմանափակելով խոսքի ազատությունը:

Վերոգրյալի ուսումնասիրմամբ անհրաժեշտ է արձանագրել հետևյալը.

Նախ, հաշվի առնելով, որ քննարկվող հոդվածով նախատեսված հանցակազմն օրենսգրքում ներառվել է 2021 թվականի հունիսի 30-ի լրացմամբ, այսինքն, շուրջ երեք ամիս առաջ, անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ հանցակազմի լրացման համար բերված հիմնավորումներին: Այդ հիմնավորումներում, ի թիվս այլնի, որպես քննարկվող հանցակազմն օրենսգրքում նախատեսելու պատճառաբանություն, նշվել

է այն, որ հանցավորության վերաբերյալ տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ բռնությամբ կատարված մեծ թվով հանցագործությունների պատճառը հենց տուժողի կողմից տրված վիրավորանքն է հանցավորին: Բացի այդ, ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ շեշտակիորեն նվազել է հանրային իշխանության և հանրային գործունեություն իրականացնող անձանց նկատմամբ հարգանքը, նրանց հաճախ հայտնում են հենց որոշակի պաշտոն զբաղեցնելու կամ հանրային գործունեություն իրականացնելու հետ կապված:

Բացի այդ, վկայակոչվել է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի հուլիսի 17-ի N ՄԴՈ-1606 որոշումը, որով սահմանադրական դատարանն արձանագրել է հետևյալը՝ «Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով սույն որոշմամբ վերլուծված՝ վարչապետի սահմանադրական կարգավիճակը և լիազորությունների ծավալը Հայաստանի սահմանադրական ժողովրդավարության պայմաններում, ինչպես նաև քաղաքական մեծամասնության ունեցած ազդեցությունը հանրային իշխանության մարմինների համակարգում, ընդգծում է նրանց կողմից գործուն միջոցներ ձեռնարկելու անհրաժեշտությունը հայաստանյան քաղաքական խոսքում՝ ատելության, բռնության, վիրավորանքի և արժանապատվությունը նվաստացնելու կասկած հարուցող խոսքի և վարքագծի որևէ դրսևորում, ներառյալ նաև նախընտրական քարոզչության ժամանակ հնչեցվող խոսքում բացառելու նպատակով: Ընտրություններին մասնակցող քաղաքական ուժերի կողմից իրականացվող նախընտրական քարոզչությունն ուղղված է ընտրողների վստահությունը ձեռք բերելուն (ամրապնդելուն): Այդ գործընթացում առանցքային դեր պետք է կատարի տնտեսական, սոցիալական, պաշտպանական և այլ բնագավառներում քաղաքական ուժերի ծրագրային դրույթների մասին ընտրողների իրազեկումը և այդ դրույթների առարկայական քննարկումը՝ չբացառելով նախընտրական քարոզչության ժամանակ սուր քննադատական խոսքը, որը, սակայն, չպետք է ուղեկցվի ատելության, բռնության, վիրավորանքի և արժանապատվությունը նվաստացնելու կասկած հարուցող խոսքով և վարքագծով:»:

Վերոգրյալի ուսումնասիրմամբ պետք է արձանագրել, որ օրենսգրքում քննարկվող հոդվածի լրացումն ունեցել է իրավաչափ նպատակ, այն է՝ վիրավորանքի

բացառմանն ուղղված միջոցների ձեռնարկմամբ բացառել նաև դրա հետևանքով կատարվող հանցագործությունները, այդ թվում՝ բռնության հետ զուգորդված: Բացի այդ, օրենսդիրն առաջնորդվել է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ եզրահանգմամբ և գործուն միջոց ձեռնարկել հայաստանյան հասարակության մեջ վիրավորանքի և ատելության նվազեցման և/կամ դրա իսպառ վերացման համար:

Բացի այդ, անհրաժեշտ է նշել, որ հասարակական հարաբերությունները մշտապես զարգանում և փոփոխվում են, այդ ընթացքում ի հայտ են գալիս կամ ընդգծվում են որոշակի հակահասարակական արարքներ, որոնց ունեցած բարձր հանրային վտանգավորությունը պատճառ է հանդիսանում այդ արարքներն օրենսգրքում ներառելու և քրեական պատասխանատվության սպառնալիքով դրանց դեմ պայքարելու համար: Իսկ այդ արարքների սահմանման բացառիկ լիազորությունը պատկանում է օրենսդիր մարմնին, այդ հանգամանքն արձանագրել են նաև նախագծի հեղինակները:

Քննարկվող հոդվածի լրացման հիմնավորումներից պարզ է դառնում, որ օրենսգրքում նշված հանցակազմի ներառման ճանապարհով նպատակ է դրվում հասնել հասարակական համերաշխության և հանցագործությունների թվի նվազեցման: Նման հանցակազմի անհրաժեշտության մասին է վկայում նաև եվրոպական մի շարք երկրներում վիրավորանքի քրեականացված լինելու և այդ հոդվածով բազմաթիվ քրեական գործերի առկայության մասին առկա ուսումնասիրությունները:

Ինչ վերաբերում է քննարկվող նախագծի հիմնավորումներին, պետք է նշել, որ դրանց մեծ մասում խոսվում է զրպարտության քրեականացման անթույլատրելիության մասին, մինչդեռ, առաջարկվում է ուժը կորցրած ճանաչել ծանր վիրավորանքի հանցակազմ պարունակող հոդվածը: Այդպիսին է իրավիճակը նաև նախագծի հեղինակների կողմից ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների կոմիտեի 2011 թվականի հուլիսի 29-ին ընդունված մեկնաբանությունների վերլուծության դեպքում, որում նախագծի հեղինակների կողմից շեշտվում է անձի պատիվը, արժանապատվությունը և

գործարար համբավն արատավորող կամ զրպարտող տեղեկությունների հրապարակման դեպքում քրեական պատասխանատվության բացառման անհրաժեշտությունը, որպես հիմնավորում բերվում է ծանր վիրավորանքի քրեականացման դեմ: Սակայն, միանշանակ է, որ ծանր վիրավորանք և զրպարտություն տերմիններն ունեն բովանդակային տարբերություններ:

Անդրադառնալով այն պնդմանը, որ նույն արարքի համար նախատեսված է քրեական և քաղաքացիական պատասխանատվություն՝ պետք է նշել, որ ի տարբերություն քաղաքացիական օրենսգրքի, որը պատասխանատվություն է սահմանում անձին վիրավորելու համար, քրեական օրենսգիրքը պատասխանատվություն է սահմանում ծանր վիրավորանքի համար: Ծանր վիրավորանքի դեպքում անձի անձնական արժանապատվությանն առավել մեծ վնաս է հասցվում, քան վիրավորանքի դեպքում, որի հետևանքով էլ առաջանում են տարբեր իրավական հետևանքներ: Պետք է նաև հիմք ընդունել այն, որ «վիրավորանք» և «ծանր վիրավորանք» հասկացությունները գնահատողական են, և ամեն կոնկրետ դեպքում դրանցից մեկի առկայության մասին եզրահանգելիս պետք է հաշվի առնել մի շարք հանգամանքներ, այդ թվում՝ վիրավորանքի բնույթը, այն անձն ում ուղղված է եղել վիրավորանքը, վիրավորանք հասցնելու հանգամանքները և այլն:

Վերոգրյալի լույսի ներքո պետք է արձանագրել, որ ազատ արտահայտվելու իրավունքին քննարկվող հանցակազմով նախատեսվող միջամտությունը համապատասխանում է ՄԻԵԴ նախադեպային դիրքորոշումներին, քանի որ նախատեսված է օրենքով, հետապնդում է իրավաչափ նպատակ, անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում հասարակական և մասնավոր շահերի հավասարակշռման համար:

Անդրադառնալով քննարկվող հոդվածի անհամապատասխանությանը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ պետք է նշել, որ դրա 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասը թույլատրելի է համարում կարծիքի արտահայտման ազատության սահմանափակումը՝ միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց պատվի ու բարի համբավի և այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

Վերոգրյալից գատ, պետք է նկատի ունենալ նաև այն, որ հատկապես քրեական օրենքին բնորոշ պետք է լինի կայունությունը՝ հաշվի առնելով վերջինիս կարգավորման առարկայի առանձնահատկություններն ու նշանակությունը: Ուստի, այս տեսանկյունից ևս արդարացված չի կարող համարվել վերը նշված հիմնավորումների հաշվառմամբ իրավաչափ և համաչափ սահմանափակում նախատեսող հանցակազմի ապաքրեականացումն ընդամենը երեք ամիս առաջ քրեականացնելու պայմաններում:

2. «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացում կատարելու մասին» օրենքի նախագծի ընդունումը ևս նպատակահարմար չէ՝ հաշվի առնելով վերոգրյալ հիմնավորումները:

Անփոփելով՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն առաջարկում է նախագծերով քննարկվող գործող օրենսգրքերի հոդվածները թողնել անփոփոխ: